

İŞ YAPMA KOLAYLIĞI ENDEKSİ KAPSAMINDA NİJERYA’NIN PERFORMANS ANALİZİ (2016-2020)

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Öğr. Gör. Alper YALÇIN

Kafkas Üniversitesi

Kağızman MYO

alperyalcin@kafkas.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5930-7021

Öğr. Gör. Sevda YALÇIN

Kağızman MYO

syalcin@kafkas.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7584-6180

Gönderim Tarihi: 23.02.2021 Kabul Tarihi: 29.04.2021

Alıntı: YALÇIN, A. & YALÇIN, S. (2021). İş Yapma Kolaylığı Endeksi Kapsamında Nijerya'nın Performans Analizi (2016-2020). *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 3(1),9-22.

ÖZ: Uluslararası kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen endeksler konularına göre ülkelerin finansal, ekonomik, sosyal, beşeri, askeri vb. kapasitelerine dair tespit, gözlem ve analizler gerçekleştirmek amacıyla yapılmaktadır. Bu endekslerin her biri alanında uzmanlaşmış kuruluşlarca hazırlanan ve bu kuruluşların çeşitli paydaşları vasıtasıyla derledikleri verilerden oluşmaktadır. Değerlendirmeyi yapan kuruluşlar ele aldıkları konulara göre değişen yöntemler/kriterler kullanmaktadır. Araştırılan konuya göre endekslerden elde edilen sonuçlar öngörülebilir gelecekle ilgili ipuçları vermektedir. Uluslararası kuruluşların gerçekleştirdiği önemli endekslerden biri de İş Yapma Kolaylığı Endeksi'dir (Doing Business). Dünya Bankası tarafından 2003 yılından beri her yıl hazırlanan "İş Yapma Kolaylığı Endeksi"nde; 190 ülkedeki (2020 yılı itibarıyla) yerel şirketlerin iş yapma ve kurma kolaylığı ile iş yapmalarını etkileyen bir dizi düzenlemeleri 11 gösterge seti çerçevesinde mercek altına alınmaktadır. Bu çalışmada Afrika kıtasının en büyük ekonomisine ve nüfusuna sahip ülkesi olan Nijerya'nın Doing Business Endeksi'ne göre 2016-2020 döneminde, dünyadaki ve bölgedeki durumu analiz edilip değerlendirilerek ileriye dönük öneriler yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası endeksler, Doing Business Endeksi, Nijerya

The Performance Analysis of Nigeria Within the Scope of Doing Business (2016-2020)

ABSTRACT: The indexes carried out by international organizations are done with the purpose of determining, observing, and analyzing the financial, economic, social, human, military and similar capacities of countries according to their subjects. Each of these indexes consists of data prepared by specialized staff and collected by these organizations through various stakeholders. The institutions that make the assessment use methods/criteria varying according to the subjects they deal with. The results obtained from the indexes give clues about the predictable future according to the research subject. One of the important indexes realized by international organizations is the Ease of Doing Business Index (Doing Business). In the "Ease of Doing Business Index" prepared annually since 2003 by the World Bank, a series of regulations affecting the ease of doing and establishing business and in 190 countries (as of 2020) are examined within the framework of 11 sets of indicators. In this study, the situation of Nigeria, the country with the largest economy and population of the African continent, in the world and in the region in the period of 2016-2020 was analyzed and evaluated according to the Doing Business Index and forward, looking recommendations were made.

Keywords: International Indexes, Doing Business Index, Nigeria

Giriş

Bir ülkedeki yatırım ortamı iyileştikçe, ülkedeki yatırım iklimi yabancı ve yerli yatırımcılar için cazip hale geldikçe özellikle gelişmekte olan ülkelerin istenilen yabancı yatırımları ülkelerine daha kolay çekebildikleri yapılan bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur. Bu konuda Jayasuriya (2011), Hlavacek, Domanska (2016) ve Nangpiire, Rodrigues ve Adam (2018) yaptıkları farklı çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmışlar ve özellikle gelişmekte olan ülkelere yatırım ortamı çekiciliğinin artarak iş yapmanın kolay hale geldiği ülkelerde yatırımlarda da artış gözlemlendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Ülkelerdeki mevcut yatırım ortamlarının gösterdiği performansın geçmişten günümüze ortaya konulması; incelenen ülke ya da ülkelerin benzer ekonomiler içerisindeki sahip olduğu imkânlar ve koşullar hakkında muhataplarına bir yol haritası işlevi görecektir.

Küresel ölçekte, ülkeleri karşılaştırma imkânı veren çok çeşitli ve farklı göstergelere sahip endeksler vardır. Küresel endeksler ülkelerin ekonomisi, büyüme potansiyeli, iş yapma olanakları, rekabet edebilirliği, siyasi ve ekonomik riskleri, dış politikadaki gelişmeleri, özgürlükleri gibi çeşitli konularda ülke içi

ve ülke dışındaki bütün ilgili taraflara veriler sunarak onların hareket tarzını belirlemede önemli bir görevi yerine getirmektedir (Yalçın & Yalçın, 2016, s. 699). Endeksler ve bunlar üzerinden yapılan analizler çalışmaların konusuna göre aynı zamanda da ülkelerin ekonomi, sosyal ve hukuk gibi alanlarda sergiledikleri performanslarını ortaya koyar. Ulaşılan sonuçlar ulusal ve uluslararası düzeyde ilgili bütün taraflar tarafından değerlendirilerek kullanılır.

Küresel endekslerden biri de ülkelerdeki yatırım ortamlarının uygunluğunu gerek yerli gerekse yabancı yatırımcılar için ölçüp değerlendiren İş Yapma Kolaylığı (Donig Business) Endeksi'dir. Dünya Bankası (WB) tarafından ilk kez 2003 yılında yayımlanan endeks, 5 veri setini kapsamış ve 133 ekonomiyi dikkate almıştır. En son 2020 yılında yayımlanan endeks kapsamında ise 11 veri seti öncülüğünde 190 ülkedeki yerel şirketlerin iş yapma ve kurma kolaylığı ile iş yapmalarını etkileyen bir dizi düzenlemeleri mercek altına alınmıştır. İş Yapma Kolaylığı Endeksi ülke ekonomilerini iş yapmak için uygun ortama sahip olma ölçütlerine göre sıralamaktadır. Söz konusu endeksin başlangıç kısmında amaç şöyle ifade edilmektedir: Modern bir ekonomi mevzuatsız çalışamaz. Kendi haline bırakılan piyasalar zayıf sonuçlar üretir. Mevzuat, oyuncular arasında güç dengesizliğini düzelterek daha adil sonuçlar doğmasına yol açar. Piyasa oyuncularını yapacakları eylemin diğer oyuncular üzerindeki etkisini düşünmeye teşvik eder (DB 2016). İş yapma ortamı için belirleyici yasal düzenlemelerin farklı iş adımları için şirketlerin algısına göre kolaylaştırıcı olup olmadığı ölçülmekte, elde edilen veriler sayısallaştırılarak tüm ülkeler için bir endeks haline getirilmektedir.

Doing Business Endeksiyle aslında özel sektördeki firmalar incelenmektedir. Özel sektör tarafından yönlendirilen büyümenin desteklenmesi kalkınma gündeminin kalbinde yer almaktadır. Pek çok gelişmekte olan ülke, işlerin ve refahın en iyi özel sektörün potansiyelini açığa çıkararak oluşturulduğu sonucuna varmıştır. İşletmelerin gelişmesi için bir "olanak sağlayan ortam" yaratmak uluslararası kalkınmada yeni mantra haline gelmiştir (Hanusch, 2012, s. 2). Doing Business ile özel sektördeki firmaların iş yapmaları için mevcut olanaklar değerlendirilmektedir.

2003 yılından itibaren hazırlanan İş Yapma Endeksi ile çeşitli göstergeler hazırlanıp, ülkelerin performansları incelenerek dünyada girişimciye en uygun iş ve yatırım ortamını sunan ülkeler tespit edilmeye çalışılmaktadır. 2003 yılında yayımlanan ilk Doing Business Raporu, 5 gösterge setini ve 133 ekonomiyi kapsıyordu. En son 2020 yılında yayımlanan çalışma ise 11 gösterge setini ve 190 ekonomiyi dikkate alarak hazırlanmıştır ve 2 Mayıs 2018'den 1 Mayıs 2019'a kadar ki zaman aralığındaki gelişmeler incelenmiştir.

Doing Business aşağıdaki 11 başlıkta ülkelerin ilgili mevzuat kalitesine ve etkinliğine bakarak iş yapma kolaylığını ölçmektedir. Bunlar: "İşe Başlama", "İnşaat İzinlerinin Alınması", "Elektrik Temini", "Tapu Siciline Kayıt", "Kredi Temini", "Azınlık Yatırımcıların Korunması", "Vergilerin Ödenmesi", "Sınır Ötesi Ticaret", "Sözleşmelerin Uygulanması", "İflasın Çözümü" ve "İşgücü Piyasası Düzenlemeleri"dir.

İş Yapma Kolaylığı ilk kez 2015 raporu ile bazı önemli değişiklikler getirmiştir (DB2015). Bunlar:

1. On bir ekonomide ilave birer şehir: İş Yapma Kolaylığı raporunun yayın tarihinde ilk kez nüfusu 100 milyonun üzerinde olan 11 ülkede ikinci bir şehir çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu 11 ekonomi Bangladeş, Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Japonya, Meksika, Nijerya, Pakistan, Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'nden oluşuyor. İkinci bir şehrin ilave edilmesi diğer büyük şehirler ile ülke içi bir karşılaştırma olanağı tanımıştır.
2. Üç gösterge grubunun kapsamı genişletilmiştir: Tasfiye işlemleri, azınlık yatırımcılarının korunması ve kredi alma. Tasfiye işlemleri göstergesi kullanılmaya başladığından bu yana örnek inceleme yapılan bir şirket için iflas sürecinin süresini, maliyetini ve sonucunu ve teminatlı alacaklılar için kurtarma oranını ölçmüştür. Dolayısıyla, göstergeler temel olarak iflas mahkemesi sisteminin etkinliği üzerinde odaklanmıştır. Bu yılki raporda göstergeler daha da ileri giderek iflas ile ilgili yasal sistemin gücünü açık bir şekilde ölçmektedir. Kredi alma göstergeleri daha fazla iyi uygulamayı kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Yasal hakların gücü endeksi, diğerlerinin yanında UNCITRAL İflas Hukukuna İlişkin Mevzuat Kılavuzuna göre seçilen yeni unsurların eklenmesi ile birlikte 10 puandan 12 puana yükseltilmiştir. Yeni eklenen iki puandan birisi ekonomilerin entegre bir teminatlı işlemler sistemine sahip olmasına verilmiştir. Yeni eklenen diğer puan, birkaç özellik (modern fonksiyonlar sunması, bildirim dayalı olması ve her tür teminatlı işlemi kapsamı gibi) ile tanımlanan iyi işleyen bir teminat sicilinin mevcut olmasına verilmiştir.

3. Sınıra uzaklık puanına dayalı genel sıralama: İş yapma kolaylığı sıralaması artık sınıra uzaklık puanına dayalı olarak yapılmaktadır. Bu ölçü her bir ekonominin iş düzenlemeleri alanında küresel en iyi uygulamalara ne kadar yakın olduğunu göstermektedir. Puanın daha yüksek olması daha etkin bir iş ortamı ve daha güçlü yasal kurumlar olduğunu göstermektedir.

Ülkeyi yöneten politikacıların, ülke ekonomilerinin toplu olarak iş yapma kolaylığı konusunda dünyada ve bölgesinde ve benzer ekonomilerde nerede durduğunu bilmelerinde fayda vardır. İş Yapma Kolaylığı raporu ölçtüğü alanların kapsamını genişleterek politika yapıcılara iş ortamının daha eksiksiz bir resmini çizerek yapılması gereken reformlarla ilgili olarak gündemlerine alınması gereken yeni alanları sunmaktadır (Yalçın & Yalçın, 2017, s. 33). Endeks ayrıca, ekonomiler arasında ve zaman içinde iş düzenleme ortamlarını karşılaştırmak için kapsamlı nicel verileri toplayarak ve analiz ederek, ekonomileri daha verimli düzenlemelere doğru rekabet etmeye teşvik eder; reform için ölçülebilir kriterler sunar; akademisyenler, gazeteciler, özel sektör araştırmacıları ve her bir ekonominin iş ortamıyla ilgilenen diğerleri için bir kaynak olarak hizmet eder.

İş Yapma Kolaylığı Raporu için belirlenen hedef; dünya genelindeki ekonomilerde yerel işletmelere yönelik düzenleyici ortamın anlaşılması ve geliştirilmesi için nesnel bir zemin oluşturmak amacıyla ürünü yeniden şekillendirmeye devam etmektir. Birçok kilit uluslararası göstergesi gibi İş Yapma Kolaylığı Raporu ilk hazırlandığı 2003 yılından bu yana büyük bir ilerleme kaydetmiştir ve ilerlemeye devam etmektedir. Diğer önemli uluslararası veri grupları ile kıyaslandığında İş Yapma Kolaylığı yüzde 5 ile nispeten düşük bir veri düzeltme oranına sahiptir. Endeks yıllık olarak yayımlanmaktadır. 2013 yılından önceki veriler metodolojideki farklılık¹ nedeniyle karşılaştırılabilir değildir.

İş Yapma Kolaylığı sıralaması ekonomileri 1'den 190'a kadar sıralamaktadır; 1'inci sıra en yüksek performans göstermektedir. Ekonomilerin sıralaması toplam sınıra uzaklık puanlarına göre yapılmaktadır.

İş Yapma Kolaylığı 2012 raporunda kullanılmaya başlanan sınıra uzaklık puanı, her ekonominin "sınıra" uzaklığını göstermektedir. Burada sınır 2005 yılından veya göstergeye ilişkin verilerin toplandığı yıldan sonraki üçüncü yıldan bu yana tüm ekonomiler arasında o göstergeye ilişkin en iyi performansı temsil etmektedir. Bu ölçü, 0 ile 100 arasında bir ölçeğe indirgenerek normalleştirilmiştir (100 sınırı temsil etmektedir). Bu ölçü işgücü piyasası düzenlemelerine ilişkin göstergeleri kapsamamaktadır. Sınıra uzaklık puanı her bir ekonominin iş düzenlemeleri alanında küresel en iyi uygulamalara ne kadar yakın olduğunu göstermektedir. Puanın daha yüksek olması daha etkin bir iş ortamı ve daha güçlü yasal kurumlar olduğunu göstermektedir (Uludağ, 2015, s. 20).

İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda en yüksek sıralamada yer alan ülkeler hiçbir düzenlemenin yer almadığı ülkeler değildir; bu ekonomiler öyle bir düzenleyici sistem kurmuşlardır ki hem piyasadaki işlemler kolaylaşmış hem de özel sektörün gelişmesini engellemeden önemli kamu haklarını koruyabilmişlerdir. Diğer bir ifade ile bu ülkeler, güçlü kurumlarla birlikte düşük işlem maliyetlerine sahiptir.

Bu yaklaşım karşılaştırılabilirliğin sağlanmasına yardımcı olmakla birlikte, bazı sınırlamalara da sahiptir. Ayrıca, İş Yapma Kolaylığı Raporu yerel şirketler için geçerli düzenleyici ortamın bazı önemli boyutlarını ele almakla birlikte, iş ortamının şirketler veya yatırımcılar için önem taşıyan veya ekonominin rekabet gücünü etkileyen tüm yönlerini ölçmemektedir. Örneğin güvenliği, makroekonomik istikrarı, yolsuzluğu, işgücü becerilerini, kurumların altta yatan güçlü yönlerini veya altyapı hizmetlerinin (sınır ötesi ticaret ve elektrik bağlantısına erişim ile ilgili hizmetler dışında) kalitesini ölçmemektedir. Ayrıca yabancı yatırıma özgü düzenlemeler üzerinde de odaklanmamaktadır (Uludağ, 2015, s. 21).

Doing Business Endeksi ve Nijerya

Misyon Afrika kıtasında önemli bir bölgesel oyuncu olan Nijerya, 2020 yılı itibarıyla yaklaşık 202 milyon nüfusuyla Afrika'nın en büyük, dünyanın ise yedinci büyük ülkesi konumundadır. Dünya Bankası verilerine göre yıllık nüfus artış hızı 1990-2019 döneminde %2.57 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem içerisinde dünya ortalaması ise %1.31'dir (Dünya Bankası Nijerya Ofisi). Dünyada nüfus artışının en yüksek

¹ Metodolojik değişikliklere neden ihtiyaç duyuluyor? Metodolojide yapılan değişiklikler, verilerin politika yapıcılar ve araştırmacılar tarafından daha geniş bir şekilde kullanılmasını sağlamak için tasarlanmıştır. Düzenleme kalitesi üzerindeki odağı artırılarak, İş Yapma Kolaylığı raporu yeni bir araştırma alanı açmaktadır. Bunun amacı, iş düzenlemesinin kalitesinin önemi ve düzenleme verimliliği ve ekonomik sonuçlar ile olan bağlantıları hakkındaki anlayışın geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Rapor ekibi sürekli olarak verileri esas alarak ve veri toplama yöntemlerini geliştirerek iş düzenleme ortamını daha ayrıntılı olarak inceleyebilmekte ve her yeni yayın ile birlikte daha fazla küresel bilgi üretebilmektedir.

olduğu ülkelerden biridir. Ülke 923.768 kilometre karelik yüzölçümü ile batıda Benin, kuzeyde Nijer, doğuda Ekvator-Kamerun ve güneyde Atlantik Okyanusu ile sınırlanmıştır.

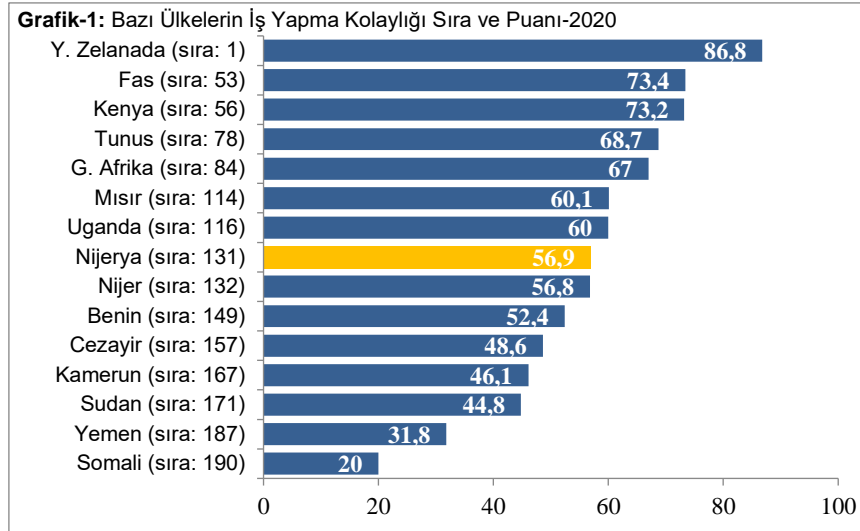
Dünya Bankası verilerine göre Nijerya'nın GSYİH'sı 2000-2019 döneminde %5.6 oranında büyüme göstermiştir. Aynı dönem içerisinde dünyadaki GSYİH büyüme oranı ortalaması ise %2.9 olarak gerçekleşmiştir. 2019'da Nijerya'nın GSYİH'sı 448.120 milyar dolar olmuştur. Nijerya'nın GSYİH'si 1990'da 54.036 milyar dolardan yıllık bazda ortalama %10.98 oranında artarak 2019'da 448.120 milyar dolara ulaşmıştır. Böylece Afrika kıtasının en büyük ekonomisi haline gelmiştir. 2019'da Nijerya için kişi başına düşen GSYİH 2.030 dolardır. Nijerya'nın kişi başına düşen GSYİH'si 1990 yılında 560 dolardan yıllık ortalama yaklaşık % 8.11 oranında artarak 2019'da 2.030 ABD dolarına yükselmiştir (Dünya Bankası Nijerya Ofisi).

Neace'e göre bir ülkedeki genç nüfusun dünyayı algılama şeklinin sürekli değişmesi, beklentilerinin batı toplumlarındaki değerlerden etkilenecek eskiye göre daha tüketici bir kimlik kazanması ve ülkenin ekonomik açıdan gelişmesi sonucu oluşan gelir artışı toplam talep miktarını hızla arttırmakta, yükselen ekonomilerin kalkınmasına yardımcı olmaktadır (Neace, 1999: 149-159). Bu açıdan bakıldığında çoğunluğu genç olmak üzere yaklaşık 200 milyonluk nüfusu, üretim için Afrika'nın en büyüğü olan devasa bir pazar imkânı vermektedir. Nijerya Ulusal İstatistik Bürosu'na göre çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş) 2017'nin üçüncü çeyreğinde 111.1 milyondan 2018'in üçüncü çeyreğinde 115.5 milyona yükselmiştir (Nigeria National Bureau of Statistics).

Çalışabilir işgücüne yeterince istihdam sağlanamaması ülkenin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Nijerya Ulusal İstatistik Bürosu'na göre çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş) içerisinde işsizlik oranı 2018 yılının üçüncü çeyreği için yaklaşık %23.13 olduğu tespit edilmiştir (Nigeria National Bureau of Statistics). Ancak bu oranın çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle COVID-19 nedeniyle 2019 ve 2020 yıllarında daha da artmış olacağı unutulmamalıdır.

Yukarıdaki verilen özet bilgilerden de hareketle araştırmanın konusu olan Nijerya'nın, Doing Business yani İş Yapma Kolaylığı bakımından incelenmeye değer bir ekonomi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Dünyanın en büyük ikinci kıtası olarak zengin doğal kaynakları ve bir milyarı aşan nüfusu, gelişmeye ve modernleşmeye olan açlığı nedeniyle birçok ülkenin hedefi ve cazibe merkezi haline gelen Afrika'nın ve onun önemli aktörlerinden biri olan Nijerya'nın son dönemde başta Çin olmak üzere ABD, AB, Hindistan ve Türkiye gibi diğer ülkelerin öncelikle ticaret olmak üzere ikili ilişkilerini geliştirmeye başladıkları görülmektedir.

Doing Business 2020'de dünya çapında 115 ekonomi iş yapmayı kolaylaştırmıştır. Doing Business 2020'de en dikkat çekici iyileşme gösteren ekonomiler içerisinde Nijerya'da bulunmaktadır. Diğer ülkeler ise; Suudi Arabistan, Ürdün, Togo, Bahreyn, Tacikistan, Pakistan, Kuveyt, Çin ve Hindistan olmuştur. İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nde yukarıda da ifade edildiği üzere 2015 yılından itibaren ilk kez nüfusu 100 milyonun üzerinde olan 11 ülkede ikinci bir şehir çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. İkinci şehrin ilave edildiği ülkelerden biri de 200 milyonu aşan nüfusuyla Nijerya olmuştur. İş Yapma Endeksi kapsamında Nijerya'daki dikkate alınan şehirler Lagos ve Kano'dur. Endeks kapsamında ülkede yapılan çalışmada Lagos %77 ve Kano ise %23 ağırlığa sahiptir (DB2020).

Grafik-1, Nijerya ve komşu devletler ile Afrika kıtasındaki seçilmiş bazı ülkelerin Doing Business 2020 Raporu'ndaki performanslarını göstermektedir. Yeni Zelanda son 12 yıldır endeks kapsamında sürekli olarak ilk sırada yer almaktadır. Nitekim 2020 İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nde de toplamda 86.8 puanla 190 ülke içerisinde birinci sırada kendini konumlandırmıştır. Nijerya ise 56.9 puanla 190 ülke içerisinde 131'inci sırada yer almıştır. Afrika kıtasındaki seçilmiş ülkeler açısından (Yeni Zelanda Afrika kıtasında yer almamaktadır) Nijerya'nın genel olarak orta sıralarda yer aldığı söylenebilir. Fas, Kenya, Tunus, Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır ve Uganda'ya göre daha düşük bir performans gösterirken; buna karşılık Nijer, Benin, Cezayir Kamerun, Sudan, Yemen ve endeksin son sırasında yer alan Somali'ye göre ise daha iyi bir performans ortaya koymuştur.

Aşağıdaki Tablo-1'de 2016-2020 yılları arasında yayımlanan İş Yapma Kolaylığı Endekslerine göre ülkenin sergilediği gelişim ortaya konmuştur. Tablo-1'e göre Nijerya 2016 yılında yayımlanan Doing Business Endeksi'nde 190 ülke içerisinde 169'uncu sırada yer almıştır. Ülke 2017'de 169'uncu, 2018'de 145'inci ve 2019 yılındaki endekste ise 146'ıncı sıraya yerleşmiştir. Yayımlanan 2020 Doing Business Endeksi'nde ise incelenen beş yıl içerisinde yaptığı çeşitli reformların etkisiyle ülke, 190 ülke içerisinde 131'inci sıraya yükselmiştir.

Tablo 1.
Doing Business 2016-2020'ye Göre Nijerya²

Kriterler	Değer	Yayımlanan Endeksler					DB 2020 En İyisi Y.Zelanda
		DB2016	DB2017	DB2018	DB2019	DB2020	
GENEL SIRA VE PUAN	Sıra	169	169	145	146	131	1
	Puan	44.69	44.63	52.03	52.89	56.9	86.8
Ölçülen 10 Alt Kriterlere Göre Puan ve Sıralama							
İşe Başlama	Sıra	139	138	130	120	105	1
	Puan	77.13	78.62	80.8	82.97	86.2	100
İnşaat İzinlerinin Alınması	Sıra	175	174	147	149	55	7
	Puan	49.61	49.63	58.81	57.84	73.6	86.5
Elektrik Temini	Sıra	182	180	172	171	169	48
	Puan	30.91	29.43	34.68	42.63	47.4	84.0
Tapu Siciline Kayıt	Sıra	181	182	179	184	183	2

² İşgücü Piyasası Düzenlemeleri ölçülen ve dolayısıyla puana ve sıraya tabi tutulan bir alan değildir. Bu nedenle çalışmada tabloya dâhil edilmemiştir. İlgili alt kategoride yapılan düzenlemeler sıralama ve puanlama yapılmaksızın değerlendirilmektedir

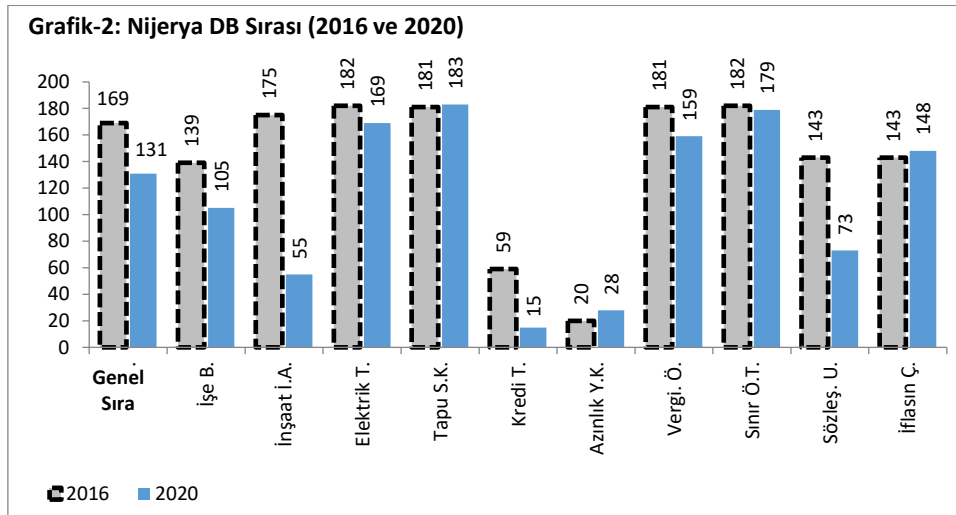
	Puan	31.43	31.44	34.08	28.89	29.51	94.6
Kredi Temini	Sıra	59	44	6	12	15	1
	Puan	60.0	65.0	90.0	85.0	85.0	100
Azınlık Yatırımcıların Korunması	Sıra	20	32	33	38	28	3
	Puan	68.33	65.0	66.67	66.67	72.0	86.0
Vergilerin Ödenmesi	Sıra	181	182	171	157	159	9
	Puan	32.17	28.09	48.44	53.53	53.7	91.0
Sınır Ötesi Ticaret	Sıra	182	181	183	182	179	63
	Puan	18,05	19.93	19.93	23,08	29.2	84.6
Sözleşmelerin Uygulanması	Sıra	143	139	96	92	73	23
	Puan	48.59	48.59	56.32	57.9	61.5	71.5
İflasin Çözümü	Sıra	143	140	145	149	148	36
	Puan	30.68	30.06	30.60	30.42	30.61	69.5

Kaynak: DB 2016-2020 Raporları.

2020 Raporu'nda ölçülen üç veya daha fazla alanda en çok gelişme gösteren 10 ekonomiden biri de Nijerya olmuştur. Ülkede 11 alt kategorinin altısında ("İşe başlama", "İnşaat izinlerinin alınması", "Elektrik temini", "Tapu siciline kayıt", "Sınır ötesi ticaret" ve "Sözleşmelerin uygulanması") ciddi reformlar yapılarak 2019 yılında yayımlanan bir önceki endekse göre 15 sıra ilerleme göstererek 2020 endeksinde 190 ülke içerisinde 131'inci sıraya yükselmiştir. Nijerya, ikinci kez en iyi 10 geliştiriciden biri olmuştur.

Ülkeyi 2020 ve 2016 yıllarında yayımlanan endeksleri dikkate alarak incelediğimizde karşımıza aşağıdaki sonuçlar çıkmaktadır:

- En son 2020 yılında yayımlanan endekse göre; "Kredi Temini" konusu en iyi olduğu alt kriterlerin başında gelmekte olup 190 ülke içerisinde 15'inci sırada yer almaktadır. Diğer en iyi olduğu iki kriter ise "Azınlık Yatırımcıların Korunması" (28'inci sıra) ve "İnşaat İzinlerinin Alınması" (55'inci sıra) olmuştur.
- En son 2020 yılında yayımlanan endekse göre; "Tapu Siciline Kayıt" kriteri ise ülkenin en kötü olduğu konuların başında gelmekte olup dünyada 183'üncü sırada yer almaktadır. Kötü olduğu diğer iki kriter ise "Sınır ötesi ticaret" (179'uncu sıra) ve "Elektrik temini" (169'uncu sıra).

2020 yılını 2016 ile kıyasladığımızda Grafik-2'de de ayrıntılı olarak görüleceği üzere ölçülen 10 kriterin 7'sinde az ya da çok iyileşmeler sağlanarak incelenen 190 ülke içerisinde 2020 yılında daha iyi bir sıraya yükselmiştir. 2020 yılında yayımlanan endeksi 2016'deki ile kıyasladığımızda; "Tapu Siciline Kayıt", "Azınlık Yatırımcıların Korunması" ve "İflasin çözümü" konularında ise ülkedeki koşullar, düzenlemeler ve bürokratik işlemlerde gibi hususlarda daha da kötüye gidildiğini ve ülkenin sıralamada geriye düştüğünü görmekteyiz. Nitekim 2016 Doing Business Endeksi'nde ülke "Azınlık Yatırımcıların Korunması"

kriterinde 20'inci sırada iken 2020 Doing Business Endeksi'nde ise 8 sıra gerileyerek 28'inci sıraya konumlanmıştır. Aynı şekilde "İflasın çözümü" kriterinde 5 sıra gerileyerek 148'inci sıraya ve "Tapu Siciline Kayıt" kriterinde ise 2 sıra gerileyerek 183'üncü sıraya yerleşmiştir.

Nijerya'da 2016-2020 Döneminde İş Yapmayı Kolaylaştıran/Zorlaştıran Düzenlemeler

Doing Business 2020'de dünya çapında 115 ekonomi (ülke) iş yapmayı kolaylaştırmıştır. 190 ülke içerisindeki söz konusu 115 ekonomi, Doing Business tarafından ölçülen 10 alanda toplamda 294 iş düzenlemesi anlamında reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformların çoğu "İşe başlama", "İnşaat izinlerinin alınması", "Elektrik temini" ve "Vergilerin ödenmesi" konularında yapılmıştır. En az reform yapılan alan ise "İflasın çözümü" olmuştur. Dolayısıyla bu ülkeler bir anlamda ölçülen 10 kategoride iyileştirici/kolaylaştırıcı düzenlemeler ve reformlar gerçekleştirmişlerdir (DB2020). Bu işlemler kimi zaman bürokratik işlemlerin sayısının azaltılması, kimi zaman sürelerin kısaltılması, kimi zaman bazı işlerin internet ortamında yani çevrimiçi gerçekleştirilebiliyor olması, kimi zaman idari işlemlerde şeffaflığın artırılması, kimi zaman da maliyetlerin azaltılması şeklinde olabilmektedir. Doing Business 2020'de en dikkat çekici iyileşme gösteren ekonomiler içerisinde Nijerya'da bulunmaktadır (DB2020). Aşağıdaki Grafik-2'de görüleceği üzere 2020 Doing Business Endeksi'nin incelediği 2 Mayıs 2018'den 1 Mayıs 2019'a kadar ki zaman aralığında ülkede altı kriter de iş yapmayı kolaylaştıran düzenlemeler yapılmıştır.

Tablo-2'deki yapılan düzenlemeler/değişiklikler incelendiğinde ülkenin iş yapmayı kolaylaştırma konusunda 2018 ve 2020 dönemleri en ciddi düzenlemeler yaptığı zaman olmuştur. 2018 döneminde ölçülen 5 farklı alanda, 2020'de ise 6 farklı alanda reform adı altında ve dolayısıyla iş yapmayı kolaylaştıran düzenlemeler yapması bir önceki yıllara göre sıralamada üst sıralara tırmanmasına imkân vermiştir. İncelenen beş dönemlik süreç içerisinde ülkenin yaptığı 18 reform ya da iyi düzenlemeler, 190 ülke içerisinde ülkenin 169'uncu sıradan 131'inci sıraya konumlanmasını sağlamıştır.

Tablo 2.

Nijerya'da İş Yapmayı Kolaylaştıran/Zorlaştıran Düzenlemeler 2016-2020

Kriterler	Endeksler					Toplam
	DB2016	DB2017	DB2018	DB2019	DB2020	
İşe Başlama		✓	✓	✓	✓	4
İnşaat İzinlerinin Alınması			✓		✓	2
Elektrik Temini				✓	✓	2
Tapu Siciline Kayıt	✓		✓	X	✓	4
Kredi Temini			✓			1
Azınlık Yat. Korunması	✓					1
Vergilerin Ödenmesi			✓			1
Sınır Ötesi Ticaret				✓	✓	2
Sözleşmelerin Uygulanması				✓	✓	2
İflasın Çözümü						
İşgücü Piyasası Düzenlemesi						
Yıl Toplamı	2	1	5	5	6	19

Kaynak: DB 2016-2020 Raporları

✓ : İş yapmayı kolaylaştıran düzenlemeleri ifade eder.

X | : İş yapmayı zorlaştıran düzenlemeleri ifade eder.

Çalışmada incelenen 2016-2020 dönemini dikkate aldığımızda ölçülen on kriter açısından iş yapmayı kolaylaştıran ve zorlaştıran düzenlemeleri kısaca şöyle ifade edebiliriz:

DB2020

- İşe Başlama: Nijerya, bir şirketi kaydetmek için gereken süreyi azaltarak ve çevrimiçi platformları geliştirerek bir iş kurmayı kolaylaştırmıştır. Bu reform Nijerya'daki her iki şehir için de geçerlidir (Hem Kano hem de Lagos). Ayrıca Kano şehrinde, iş yeri tescili için artık yerinde denetim gerektirmeyerek bir iş kurmayı daha da kolaylaştırmıştır (DB2020).

- İnşaat İzinlerinin Alınması: Nijerya (Lagos), depolar için Altyapı Geliştirme Ücretini (IDC) ortadan kaldırarak inşaat izinlerini daha az maliyetli hale getirmiştir.
- Elektrik Temini: Nijerya, sertifikalı mühendislerin yeni bağlantılar için teftişler yapmasına izin vererek elektrik teminini daha kolay hale getirci düzenleme yapmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir.
- Tapu Siciline Kayıt: Nijerya (Lagos), bir coğrafi bilgi sistemi uygulayarak arazi yönetim sistemini iyileştirmiştir (DB2020).
- Sınır Ötesi Ticaret: Nijerya, elektronik sistemini daha da geliştirerek ve ücretlerin e-ödemelerini başlatarak ihracat ve ithalat süresini kısaltmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir.
- Sözleşmelerin Uygulanması: Nijerya, mahkemede kullanılan dava yönetimi tekniklerinin bir parçası olan bir ön duruşma konferansı düzenleyerek sözleşmelerin uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir. Nijerya (Kano) ayrıca, yeni hukuk muhakemeleri usulü kuralları çıkararak sözleşmelerin uygulanmasını kolaylaştırmıştır (DB2020).

DB2019

- İşe Başlamak: Nijerya, bir şirketin kurumsal ilişkiler komisyonuna kaydolması için gereken süreyi azaltarak ve damga vergisi ödemek için çevrimiçi bir platform sunarak bir iş kurmayı kolaylaştırmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir (DB2019).
- Elektrik Temini: Nijerya, dağıtım şirketlerinin müşteriler adına geçiş hakkını elde etmesini zorunlu kılarak ve sayaç takıldıktan sonra elektriği açarak elektrik almayı kolaylaştırmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir (DB2019).
- Tapu Siciline Kayıt: Nijerya (Kano), ücret tarifelerini ve bir mülkü kaydetmek için gerekli belgelerin listesini artık çevrimiçi yayınlamayı mülk kaydını daha az şeffaf hale getirmiştir (Yapılan bu değişiklik iş yapmayı zorlaştıran bir unsur olarak dikkate alınmalıdır).
- Sınır Ötesi Ticaret: Nijerya, ortak denetimler, NICIS2 elektronik sistemi ve Apapa Limanı'nda yirmi dört saat süren operasyonlar uygulayarak ihracat ve ithalat için gereken süreyi kısaltmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir (DB2019).
- Sözleşmelerin Uygulanması: Nijerya (Lagos), bazı durumlar için yeni hukuk usulleri çıkararak sözleşmelerin uygulanmasını kolaylaştırdı (DB2019).

DB2018

- İşe Başlama: Nijerya, kayıt belgelerinin elektronik olarak onaylanmasına izin vererek bir iş kurmayı daha hızlı hale getirmiştir. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir (DB2018).
- İnşaat İzinlerinin Alınması: ilgili tüm düzenlemeleri, ücret programlarını ve ön başvuru gereksinimlerini çevrimiçi olarak yayınlamayı şeffaflığı artırmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir. Nijerya (Lagos) şeffaflığı artırarak inşaat izinlerini almayı kolaylaştırmıştır (DB2018).
- Tapu Siciline Kayıt: Nijerya (Lagos), arazi mülkiyet kayıtlarının onaylı kopyaları için yeminli beyannameyi kaldırarak, özel ve bağımsız bir şikâyet mekanizması getirerek ve arazi devirleriyle ilgili istatistikleri yayınlamayı mülk transferini daha kolay ve daha şeffaf hale getirmiştir. Nijerya (Kano), ilgili belgeleri, ücret tarifelerini ve mülk işlemleri için hizmet standartlarını yayınlamayı mülk transferini daha şeffaf hale getirmiştir (DB2018).
- Kredi Temini: Nijerya, borçlulara kredi bürosundan kredi verilerini inceleme yasal hakkını garanti ederek ve aynı zamanda bankalara, finans kurumlarına ve borçlulara kredi puanlarına erişim imkânı vermeye başlayarak kredi bilgilerine erişimi iyileştirmiştir. Nijerya ayrıca, teminatlı işlemlere ilişkin yeni bir yasa kabul ederek ve modern bir teminat sicili oluşturarak krediye erişimi güçlendirmiştir. Bu değişiklikler hem Kano hem de Lagos için geçerlidir (DB2018).
- Vergilerin Ödenmesi: Nijerya, vergilerin ödenmesi için yeni kanallar sunarak ve vergi mükelleflerine en yakın "Federal Ülke İçi Gelir Servisi (FIRS)" ofisinde vergi beyannameyi vermelerini zorunlu kılarak vergi ödemeyi kolaylaştırmıştır. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir.

DB2017

➤ İşe Başlama: Nijerya, çevrimiçi hükümet portallarını geliştirerek bir iş kurmayı kolaylaştıran düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir (DB2017).

DB2016

➤ Tapu Siciline Kayıt: Nijerya, mülk işlemleri için ücretleri düşürerek Lagos'taki tapu sicil işlemlerini daha az maliyetli hale getirmeyi başarmıştır (DB2016).

➤ Azınlık Yatırımcılarının Korunması: Nijerya, ilişkili taraf işlemlerinin dış incelemeye ve ilgisiz hissedarların onayına tabi olmasını şart koşarak azınlık yatırımcı korumalarını güçlendirmiştir. Bu reform hem Kano hem de Lagos için geçerlidir (DB2016).

Ölçülen On Kriter ve Nijerya

İşe Başlama Kolaylığı

İşe Başlama Kolaylığı endeksi ile iş kurmak isteyen (limitet şirket) bir girişimcinin yapması gereken tüm işlemler tespit edilerek bu prosedürlerin tamamlanması için harcanan zaman ve maliyetler ölçülmektedir. İşe başlamanın nispeten kolay veya zor olmasının önemli ekonomik sonuçları ortaya çıkabilmektedir. Nijerya 2020'de 2016 yılına göre 34 sıra ilerleyerek 105'inci sırada yer almıştır. Ülkede bir iş yerinin açılması için 7 işlemden geçilmesi gerekiyor ve bu işlemlerin yapılması 7 gün sürüyor. 2020 yılı itibarıyla bir iş kurma maliyeti ise kişi başı gelirin yaklaşık %26.1'ine tekabül etmektedir. İncelenen beş yıllık süreç içerisinde iş kurma maliyetinin ve yapılması gereken işlemlerin sayısının ise azaldığı gözleniyor.

Tablo 3.
İşe Başlama

İşe Başlama Kolaylığı	DB2016	DB2020
Sıra	139	105
Puan	77.13	86.2
İşlem Sayısı	8.7	7
Süre(Gün)	30.8	7
Maliyet (kişi başına düşen gelirin %)	31.7	26.1

Yabancı şirketlerin bazı istisnalar dışında Nijerya'da kurulmadığı sürece ülkede iş yapmasına izin verilmemektedir (Gülşen, 2016, s. 36). Bu durumun yabancı yatırımcılar açısından oldukça zorlayıcı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, yabancı yatırımcıların İçişleri Bakanlığı'ndan İş Yapma İzni (Business Permit) almaları gerekmektedir (Gülşen, 2016, s. 38).

İnşaat İzinlerinin Alınması

İnşaat İzni Alma Endeksi ile ülkenin basit bir ticaret deposu inşa etmek, kalite kontrol ve emniyet mekanizması kurmak için gerekli lisansların ve izinlerin alınması, tüm bildirimlerin gönderilmesi, incelemelerin talep edilmesi ve alınması için katlanılan zaman, formaliteleri tamamlama süresi ve yapılan maliyet dikkate alınmaktadır. Nijerya bu alanda 2016 yılına göre çok ciddi iyileşme sağlayarak küresel sıralamada 175'den 55'e yükselmiştir. 2018 ve 2020 dönemlerinde yapılan reformlar ülkenin performansına ciddi bir katkı sağlamıştır.

Tablo 4.
İnşaat İzinlerinin Alınması

İnşaat İzinlerinin Alınması	DB2016	DB2020
Sıra	175	55
Puan	49.61	73.6
İşlem Sayısı	16.1	15
Süre(Gün)	106.3	105
Maliyet (Depo Değerinin %)	24.4	4.0

2020 yılı endeksine göre ülkede bir depo inşa etmek için, yaklaşık 15 işlem ve bu işlemler içinde 105 gün gerekmektedir. Depo için yapılan maliyet ise 2016 yılında depo değerinin %24.4'ü kadar iken 2020 yılında maliyetlerde ciddi bir azalma olmuş ve depo değerinin %4'ü kadar bir orana gerilemiştir.

Elektrik Temini

Afrika'daki ülkelerin çoğundaki altyapı sorunlarından birini de yeterince gelişmemiş olan elektrik sistemleri oluşturmaktadır. Bilindiği üzere enerji, üretimin merkezinde yer almaktadır. Kaliteli, sürekli ve sorunsuz bir enerji bütün ülkelerde olduğu gibi Afrika ve buradaki ülkeler içinde önemlidir, özellikle elektrik enerjisi. Andersen ve Dalgaard (2013), 1995-2007 döneminde elektrik kesintilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tahmin etmede Afrikalı işletmelere de odaklanmışlardır. Yazarlar, kesintilerdeki yüzde 1 puanlık bir artışın, uzun dönemli kişi başına GSYİH'yi %3 düşürdüğünü bulmuşlardır. Buradan hareketle kaliteli ve sorunsuz bir elektrik enerjisinin firmaların üretimini, satışını artıracığını tahmin etmek zor olmayacaktır.

Elektrik bağlatma endeksi ile yerel bir işletmenin (limited şirketin) şebekeye elektrik bağlantısını gerçekleştirmek için yapması gereken işlemler ve bunlar için gereken süre ile katlanılan maliyet hesaplanmaktadır. Nijerya 2016 yılında yayımlanan endekse göre 13 basamak ilerleyerek 2020 yılındaki endekste 169'uncu sırada yer almıştır. Ülke 2019 ve 2020 döneminde iki farklı düzenleme yaparak mevcut durumunu iyileştirmiş olsa dahi 190 ülke içerisinde kötü bir performans sergilemiştir. Doing Business 2020 yılı endeksine göre Nijerya'da elektrik bağlantısı için 7 işlem ve bu işlemlerin gerçekleştirilmesi içinde yaklaşık 110 gün gerekmektedir. Bu iş için ise kişi başına düşen gelirin %296.4'ü kadar bir maliyet gerekmektedir.

Tablo 5
Elektrik Temini

Elektrik Bağlatma	DB2016	DB2020
Sıra	182	169
Puan	30.91	47.4
İşlem Sayısı	9	7
Süre(Gün)	181.2	110
Maliyet (Kişi Başı Gelirin %)	437.7	296.4

Tapu Siciline Kayıt

Mülkiyetin tapu siciline kayıt endeksi ile bir şirketin başka bir şirketin mülkiyetini alması ve mülkiyeti kendi üzerine geçirmesi için gereken tüm maliyet hesaplanarak, tapu idaresi sisteminin kalitesi değerlendirilmektedir. Nijerya bu kriter bakımından incelenen 2016-2020 döneminde en kötü performans sergilediği alan olmuştur. 2020 Doing Business Endeksi'ne göre tapu tescil işlemleri için ortalama 12 işlem gerekmektedir ve bu işlemler 92 gün sürmektedir. Bu işlemlerin toplam maliyeti, mülkiyet değerinin %11.3'ü oranındadır. 2013 yılında gayrimenkullerin tapu tescil işlemlerindeki alıcı ve satıcıların ödeyecekleri bazı harçların artırılması neticesinde mülkiyet değişimi daha pahalı hale gelmiştir. Nijerya (Kano), ücret tarifelerini ve bir mülkü kaydetmek için gerekli belgelerin listesini artık çevrimiçi yayınlamayıp mülk kaydını daha az şeffaf hale getirmesi ülkenin bu alandaki performansını daha da kötüleştirerek sıralamada en sonlara yerleşmesine zemin hazırlamıştır.

Tablo 6.
Tapu Siciline Kayıt

Tapu Siciline Kayıt	DB2016	DB2020
Sıra	181	183
Puan	31.43	29.5
İşlem Sayısı	12.1	12
Süre(Gün)	69.6	92
Maliyet (Mülk Değerinin %)	10.5	11.3

Kredi Temini

İş yapma göstergelerinden bir diğeri de "Kredi Temini" endeksidir. Bu endeks ile kredi veren ve alanların yasal hakları ile bilgi paylaşımları değerlendirilerek, krediyi kolaylaştıran durumlar analiz edilmektedir. Nijerya ölçülen 10 kriter açısından en iyi performans gösterdiği alan bu başlık olmuştur. 2016 yılında yayımlanan endekste ülke 190 ülke içerisinde 59'uncu sırada yer alırken 2020 yılında yayımlanan endekste ise 190 ülke içerisinde 15'inci sıraya yükselmiştir. Nijerya, gerek Kano'da gerekse Lagos'ta, borçlulara kredi bürosundan kredi verilerini inceleme yasal hakkını garanti ederek ve aynı zamanda bankalara, finans kurumlarına ve borçlulara kredi puanlarına erişim imkanı vermeye başlayarak kredi bilgilerine erişimi iyileştirdi. Nijerya ayrıca, teminatlı işlemlere ilişkin yeni bir yasa kabul ederek ve modern bir teminat sicili oluşturarak krediye erişimi güçlendirmiştir. 2020 raporuna göre "yasal haklar endeksinin gücü" 9, "kredi bilgi derinlik endeksi" ise 8 olarak puanlanmıştır. Yüksek puanlar (yasal haklarda puanlar 0-10 aralığında, kredi bilgi derinlik endeksinde 0-10 aralığında değişir) kredi ve kredi için daha fazla kredi bilgilerinin ve daha güçlü yasal hakların olduğunu göstermektedir. Nijerya yasal haklar derinlik endeksi kriteri açısından daha iyi konumdadır.

Tablo 7.
Kredi Temini

Kredi Temini	DB2016	DB2020
Sıra	59	15
Puan	60.0	85.0
Yasal Haklar Endeksinin Gücü (0-10)	6	9
Kredi Bilgi Derinlik Endeksi (0-10)	6	8
Resmi Sicil Kapsamı (Yetişkinlerin %)	0.1	4,8
Özel Büro Kapsamı (Yetişkinlerin %)	6.7	13,9

Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması

Azınlık pay sahibi yatırımcıların korunması endeksi ile şirket yöneticilerinin şirketi yönetirken kurumsal yönetim kapsamında azınlık haklarının korunma gücü ve kurumsal şeffaflık konusu değerlendirilmektedir. Nijerya'nın incelenen 2016-2020 dönemini bir bütün olarak değerlendirdiğimizde; 2016 yılına göre kısmen gerilemiş olsa dahi ikinci en iyi olduğu alan bu alt kriterdir. Nitekim ülke 2020 yılında yayımlanan endekste 190 ülke içerisinde 28'inci sırada yer almıştır. Bu kategorideki "Hissedar davası kolaylığı endeksi" kurumsal belgelere erişim imkânını, duruşma sırasında elde edilebilen kanıtları ve yasal harcamaların tahsisi gibi hususları inceler. "Pay sahipliği hakları kapsamı endeksi" hissedarların hakları ve önemli kurumsal kararlardaki rolünü dikkate alır. "Sahiplik kapsamı ve kontrol endeksi" ise hissedarları gereksiz yere yönetim kurulu kontrolüne karşı korumayı ölçer.

Tablo 8.
Azınlık Yatırımcıların Korunması

Azınlık Yatırımcıların Korunması	DB2016	DB2020
Sıra	20	28
Puan	68.33	72.0
Hissedar davası kolaylığı endeksi (0-10)	7.0	7.0
Pay sahipliği hakları kapsamı endeksi (0-6)	6.7	4.0
Sahiplik kapsamı ve kontrol endeksi (0-7)	6.8	5.0

Vergilerin Ödenmesi

Vergilerin ödenmesi endeksi ile orta boy işletmelerin (bir şirketin) tüm vergi mevzuatına uyumu için ödemesi gereken vergiler ile bunun için harcaması gereken zaman ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu endekse göre Nijerya küresel ölçekte 2016 yılına göre 22 sıra ilerleyerek 181'inci sıradan 159'uncu sıraya yükselmiştir. Bu gelişmede ülkenin 2018 yılında hayata geçirdiği, vergilerin ödenmesi için yeni kanallar

Tablo 9.
Vergilerin Ödenmesi

Vergilerin Ödenmesi	DB2016	DB2020
Sıra	181	159
Puan	32.17	53.7
Vergi Sayısı (1 Yıldaki Ödeme Sayısı)	59	48
Zaman (Yıl Başına Saat)	907.9	343
Toplam Vergilerin Oranı (Kârın %)	33.3	34.8

sunarak ve vergi mükelleflerine en yakın "Federal Ülke İçi Gelir Servisi (FIRS)" ofisinde vergi beyannamesi vermelerini zorunlu kılarak vergi ödemeyi kolaylaştırması etkili olmuştur. Ancak bu alt kategoride 190 ülke içerisinde kötü bir performansla sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Doing Business 2020'ye göre Nijerya'da bir şirketin ödemesi gereken vergi sayısı ortalama 48 olup, ödediği vergiler toplamı ise kârın %34.8'ine tekabül etmektedir.

Sınır Ötesi Ticaret

Sınır Ötesi Ticaret endeksi malların deniz taşımacılığı ile ihracatında veya ithalatında gereken belge sayısı, ihracat ve ithalat yapmak için gereken gün sayısı, ihracat ve ithalat yapmak için katlanması gereken maliyetler hesaplanmaya çalışılmaktadır. Nijerya "Tapu Siciline Kayıt" kriterinden sonra en kötü performans sergilediği ve dünya liginde son sıralarda yer aldığı ikinci en kötü olduğu alan bu kategori olmuştur. 2016 yılında 190 ülke içerisinde 182'inci sırada yer alırken 2020 yılında yayımlanan endekste ise 190 ülke içerisinde 2 sıra ilerleyerek 179'uncu sıraya yükselmiştir. Ülke 2019 ve 2020 döneminde yaptığı düzenlemeler ile ihracat işlemlerindeki süreleri azaltmış olmasına rağmen diğer ülkelerle kıyaslandığında, "Sınır ötesi ticaret" kriterinde de kötü bir gelişim göstermekten kurtulamamıştır. Nijerya'da sınır ötesi ticaret kapsamında ithalat ve ihracat yapma yetkisi veren uygunluk belgesinin, ihracat veya ithalat yapacak olan firmalar tarafından alınması için gereken süre oldukça fazla ve katlanması gereken maliyet de bir o kadar yüksektir. 2020 yılı endeksine göre ülkede ihracat için bir belgenin hazırlanıp ibraz edilmesi, kontrol ve denetimi için 74 saat gerekmektedir. İthalatta ise bu süre ihracat için gerekli olan süreden daha uzun olan 120 saate çıkmaktadır. İhracatta yurtiçi taşıma maliyeti 250 Dolar iken, ithalatta 564 Dolar olarak gerçekleşmektedir.

Sözleşmelerin Uygulanması

Sözleşmelerin uygulanması endeksi ile mahkemelerde ticari bir ihtilafın çözümü için gereken zaman, prosedürler, katlanması gereken maliyet ve yargısal sürecin kalitesi değerlendirilmektedir. Nijerya 2016 yılında yayımlanan endekste 190 ülke arasında 143'üncü sırada iken 2020 yılında yayımlanan endekste ise Tablo-11'de görüleceği üzere oldukça iyi bir performans göstererek 190 ülke içerisinde 73'üncü sıraya yükselmiştir. 2016 endeksine göre Nijerya'da bir ticari sözleşme hususunda ortaya çıkan ihtilafın ilgili mahkemede yaklaşık 510 güne çözümlenmekte, sözleşmenin uygulama maliyeti ise talebin %57.7'sini oluşturmaktadır. Yapılan adli işlemlerin kalitesi ise 18 üzerinden 13 puan almıştır. 2020 yılında yayımlanan endekste ise ihtilafın çözüm süresi ortalama 399 güne ve maliyet ise %38.9'a düşmüştür. 2019 ve 2020 endeks dönemlerinde yukarıda da ifade edildiği üzere ülkede bazı düzenlemelerin yapılması ülkenin bu alanda iyi bir performans göstermesine zemin hazırlamıştır.

Tablo 10.
Sınır Ötesi Ticaret

Sınır Ötesi Ticaret	DB2016	DB2020
Sıra	182	179
Puan	18.05	29.2
İhracat zamanı: Belgelere uygunluk (saat)	131.4	74
İthalat zamanı: Belgelere uygunluk (saat)	250	120
İhracat maliyeti: Belgelere uygunluk (USD)	172.7	250
İthalat maliyeti: Belgelere uygunluk (USD)	564.3	564

Tablo 11.
Sözleşmelerin Uygulanması

Sözleşmelerin Uygulanması	DB2016	DB2020
Sıra	143	73
Puan	48.59	61.5
Süre (Gün)	509.8	399
Maliyet (Talebin %)	57.7	38.9

İflasın Çözümü

İflası sonuçlandırma endeksi ile iflas nedeniyle tasfiye sürecine girmiş işletmenin ticari bir iflastan tahsil edilebilen alacak oranı, tahsil için gereken zaman ve katlanılması gereken maliyet ile iflası sonuçlandırmak üzere uygulanmakta olan yasal mevzuatın gücü değerlendirilmektedir. “İflasın çözümü” alt kriterinde ülkedeki koşullar, düzenlemeler ve bürokratik işlemlerde daha da kötüye gidildiğini ve ülkenin sıralamada daha da geriye düştüğünü görmekteyiz. Benzer bir durumun farklı iki kriterde de yaşandığı yukarıda ifade edilmişti. 2020 yılında yayımlanan endekse göre Nijerya’da bir şirketin tasfiye prosedürleri ortalama 2 yıl sürmektedir. Bu süre içerisinde tasfiye için yapılan maliyet mülkün %22’si kadardır. Bir yıl içinde alacakların geri dönüş oranı ise varlığın sadece %27.8’i kadardır. Dolayısıyla ülkede şirket tasfiyesi işlemleri maliyetli ve aynı zamanda uzun bir süreye yayılmaktadır.

Tablo 12.
İflasın Çözümü

İflasın Çözümü	DB2016	DB2020
Sıra	143	148
Puan	30.68	30.61
Süre (Yıl)	2.0	2.0
Maliyet (Mülkün %)	22	22
Kazanım Oranı (Dolar Başına Sent)	28.0	27.8
Tasfiye Çerçeve Endeksi Gücü (0-16)	5	5

İşgücü Piyasası Düzenlemeleri

“İşgücü Piyasası Düzenlemeleri” konusunda ülkedeki mevcut durum ise; ülkede 18 Nisan 2019’da, 2019 Asgari Ücret Yasası yürürlüğe girmiş ve Nijerya Federal Cumhuriyeti genelinde Nijeryalı işçi veya çalışanlara ödenecek asgari ücreti 18.000 Nijerya Nairası’ndan (NGN) 30.000 Nijerya Nairası’na yükseltmiştir (DB2019). Bu ücret Nijerya’daki herhangi bir işverenin kuruluşundaki en düşük ücretli işçiye veya çalışana her ay ödemesi gereken asgari tutardır. Nijerya’da özellikle sendikal haklar başta olmak üzere, ücretlerin hesaplanma oranları ve yöntemi, ödeme şekli ve süresi, çalışma saatleri, tatil hakkı, sözleşmenin feshi vb. konularda hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Sonuç

Doing Business Endeksleri’nde ülkelerin belirlenen alanlarda ulusal ve küresel ölçekli düzenlemeler için ciddi reformlar yapması gerekmektedir. İncelenen ekonomiler içerisinde ön sıralara çıkabilmek -dolayısıyla iş yapabilmenin ve ticaretin kolaylaştırılması için- dikkate alınan kriterler açısından hukuki düzenlemeler ve güvenceler, bürokratik işlemlerdeki hız ve işlemlerinin basitliği, yapılacak olan işlemlerin maliyetlerinin düşüklüğü vb. hususlar önemli olmaktadır.

Nijerya Doing Business Endeksi’nde çalışmanın zaman aralığı olan 2016-2020 dönemini kapsayan beş yıllık süre içerisinde, sekiz kriterde ilerleme, iki kriterde ise gerileme kaydetmiştir. Ülkede her ne kadar iş yapma imkanları ilerleme göstermiş olsa da dünya ligindeki akranları açısından oldukça geridedir. Özellikle, kamu hizmetlerini ve ekonomik fırsatları verimli ve etkili bir şekilde sunabilen güçlü kurumlardan yoksun olması bunun en önemli nedenlerindedir. Ülke “Kredi Temini” ve “Azınlık Yatırımcıların Korunması” konularında endeks kapsamında üst sıralarda yer almaktadır. Buna karşılık “İşe Başlama”, “İnşaat İzinlerinin Alınması”, “Elektrik Temini”, “Tapu Siciline Kayıt”, “Vergilerin Ödenmesi”, “Sınır Ötesi Ticaret”, “Sözleşmelerin Uygulanması”, “İflasın Çözümü” ve “İşgücü Piyasası Düzenlemeleri”nde yaşadığı uzun prosedürler, oldukça karmaşık ve maliyetli işlemler gibi sorunlar nedeniyle iş yapmanın oldukça zor olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Bu zorluklara ülkenin zayıf alt yapısı, istikrarsız ekonomisi, dünyada nüfusuna oranla en kalabalık işsizlerine ve yoksullarına sahip oluşu, kamu hizmetlerinde şeffaflıktan taviz vermesi, rüşvetin yaygınlığı gibi etkenlerde eklenince işletmeler ve yatırımcılar açısından iş yapmak çok daha zor hale gelmektedir.

Bütün bu koşulların ağırlığı ve barındırdığı risklere rağmen Nijerya kendi içerisinde bir fırsatlar ülkesi olarak görülmelidir. Ülkenin sahip olduğu genç nüfusu, stratejik konumu, doğal kaynakları, gelişmeye uygun ekonomisi, ülkeye yatırım yapacak olanların yalnızca Nijerya pazarından değil, kıtadaki diğer ülkelerden de yararlanmasını imkan verecek fırsatlar sunmaktadır. 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Afrika Kıtasa Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması da Batı Afrika’da önemli bir bölgesel oyuncu olan Nijerya açısından yatırımcılar için itici bir güç olacağı dikkate alınmalıdır.

Nijerya'nın dünya liginde 190 ülke içerisinde 131'inci sırada yer aldığı performansı, yeni bir iş kurmak için her ne kadar yetersiz olsa dahi, incelenen beş yıllık süreç içerisinde kısmen de olsa şartları iyileştirerek uygun bir ülke haline gelmeye çalıştığını ifade edebiliriz. Özellikle zayıf olduğu alanlarda yaptığı ve veya yapacağı reformlarla kıtada ve dünyada hak ettiği konuma gelebilmesi mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Andersen, T. Barnebeck, and C.J. Dalgaard (2013). "Power Outages and Economic Growth in Africa." *Energy Economics* 38 (July): 19–23.
- Doing Business 2016: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2016>
- Doing Business 2017: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2017>
- Doing Business 2018: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2018>
- Doing Business 2019: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2019>
- Doing Business 2019: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
- Dünya Bankası Nijerya Ofisi: <https://www.worldbank.org/en/country/nigeria>
- Gülşen, A. Z. (2016). "Nijerya'da İş ve Yatırım İmkânları", İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları
- Hanusch, M. (2012). "The Doing Business Indicators", Economic Growth and Regulatory Reform Policy Research Working Paper 6176, The World Bank East Asia and the Pacific Region Poverty Reduction and Economic Management Unit.
- Hlavacek, P., Domanska, B.P. (2016). "Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Central and Eastern European Countries", *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 2016, 27(3),294–303, https://www.exeley.com/exeley/journals/engineering_economics/27/3/pdf/10.5755_j01.ee.27.3.3914.pdf
- Jayasuriya, D. (2011). "Improvements in the World Bank's Ease of Doing Business Rankings: Do They Translate into Greater Foreign Direct Investment Inflows?" World Bank Policy Research Working Paper No. 5787. Available at SSRN: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1923545
- Nangpiire, C., Rodrigues, R.G., Adam, I.O. (2018). Ease Of Doing Business And Foreign Direct Investment Inflow Among Sub-Sahara African Countries, *International Journal of Business and Emerging Markets*, Vol. 10, No. 3, 2018, ss.289-315, <https://www.inderscience.com/info/inarticle.php?artid=93006>
- Neace, M. B. (1999). Entrepreneurs in Emerging Economies: Creating Trust, Social Capital, and Civil Society *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Thousand Oaks, Vol. : 565, ss. 149-159. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/000271629956500110>
- Nigeria National Bureau of Statistics: <https://www.nigerianstat.gov.ng/>
- Uludağ, A. (2015). "Uluslararası Kuruluşlarca Kullanılan Global Endeksler", Maliye Bakanlığı, <http://www.abmaliye.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 23.01.2021).
- Yalçın, A. ve Yalçın, S. (2016). "Global Endeksler Işığında Ermenistan'ın Ekonomik Ve Sosyal Durumu", 14.Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 22-23 Ağustos 2016, Makedonya, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı s: 698-708.
- Yalçın, A. ve Yalçın, S. (2017). "Doing Business Göstergeleri Işığında Güney Kafkasya Ülkelerindeki İş Yapma Ortamı (2010-2017)", *Avrasya Bilimler Akademisi, Avrasya Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 6, s:29-45.